

Bátyi Szilvia – Vígh-Szabó Melinda (szerk.): A nyelv – rendszer, használat, alkalmazás (Pszicholingvisztikai tanulmányok V.)

(Budapest: Tinta Könyvkiadó. 2015. 314 p.)

A Tinta Könyvkiadó immár az ötödik tanulmánykötetet adta ki 2015-ben a Pszicholingvisztikai tanulmányok sorozatban, a jelen kötetet Báttyi Szilvia és Vígh-Szabó Melinda szerkesztésében. A kötetben szereplő húsz tanulmány mindegyike a nyelv rendszeréről, használatáról és alkalmazásáról szól. Mivel a szerzők nemcsak magyarok, hanem Németországból, Hollandiából, Angliából és Horvátországból is vannak, a kötet munkanyelve magyar és angol. Kilenc cikk angol nyelven, tizenegy pedig magyar nyelven jelent meg. A tanulmányok a pszicholingvisztika számos területét felölelik, így szólnak az egynyelvű beszéd-produkció és beszédpercepció jellemzőiről, a másodiknyelv-elsajátításról, a két- és többnyelvűségről, de a gyümölcstani szaknyelv történetéről is olvashatunk a kötetben.

Az alábbiakban a tanulmányok kérdésfeltevéseit és legfontosabb eredményeit a megjelenésük sorrendjében mutatom be.

Gósy Mária és Krepesz Valéria *Intra-Speaker and Inter-Speaker Variability of Vowels in a Time-Span of Seven Months* című cikkükben négy magyar vokális (*a, o, e, é*) első két formánsfrekvenciáját vizsgálják öt magyar fiatal nő beszédében. A céljuk az, hogy megvizsgálják, hogyan változik a vokálisok minősége ugyanazon beszélő ejtésén belül és a beszélők között hét hónapos intervallumban. Az eredmények azt mutatják, hogy az első két formánsban a beszélők közötti különbségek nagyobbak voltak a beszélőn belüli különbségeknél. A vokálisok minősége azonban nem változott jelentősen a vizsgált időszakban.

Vincent J. van Heuven *A relative Measure of the Interlanguage Speech Intelligibility Benefit: A Meta-Analytic exercise* című tanulmányában azt bizonyítja, hogy két idegen nyelven (ebben az esetben angol nyelven) beszélgető személy sokkal jobban érti egymást, ha közös az anyanyelvük. A kutatás eredményei emellett azt is bizonyítják, hogy két nem anyanyelvi beszélő a társalgás során jobb idegen nyelvi produkciót hoz létre, ha az anyanyelvük nem azonos.

Babarczy Anna és Balázs Andrea *A felnőttek és a négyévesek ige előtti fókuszos mondat értelmezése* című cikkükben azt elemzik, hogy van-e összefüggés a fókuszos mondat értelmezése és a végrehajtó funkciók fejlettsége között. A kísérletben résztvevők gyermekek és felnőttek voltak. A résztvevők feladata az volt, hogy különböző képekről döntsék el, hogy igazak, hamisak vagy se-nem-igaz-se-nem-hamisak. A szerzők azt találták, hogy azok a gyermekek, akik jobban teljesítettek a végrehajtó funkciókat mérő tesztben, a fókuszos mondatokat értelmező tesztben is jobb eredményeket értek el. Ugyanakkor ezek az eredmények is elmaradtak a felnőttek eredményeitől.

Laczkó Mária *Hogyan dolgozzák föl a tanulók a tanári beszédet?* című dolgozatában arra a kérdésre keresi a választ, hogy a középiskolai tanulók milyen

mértékben hibáznak a tanári beszéd alapján való jegyzetelésében, milyen típusúak ezek a hibák, és befolyásolja-e a jegyzetelést a tanárok beszédtempója és artikulációs tempója. A kísérlet eredményei azt mutatják, hogy a hibák az észlelési–megértési szinten, valamint a produkció és az emlékezés szintjén mind a fiatalabb, mind az idősebb tanulóknál kimutathatók, de a hibák megoszlása nem azonos mértékű. Az eredmények szerint nem a tanári beszéd tempója okozza ezeket a hibákat, hanem inkább más tényezők állhatnak a háttérben.

Tóth Andrea *A felolvasás és a spontán beszéd temporális sajátosságai gyermekkorban* című cikkében a szünetek arányát, illetve a beszéd- és artikulációs tempót vizsgálja 9–11 éves gyermekek felolvasásában és spontán beszédében. A szerző arra a következtetésre jut, hogy a felolvasás gyorsabb beszéd- és artikulációs tempójú, mint a spontán beszéd, illetve a felolvasást rövidebb szünettartás jellemzi. Továbbá megállapítja azt is, hogy az idősebb gyermekek kevesebb és rövidebb szüneteket tartanak, mint fiatalabb társaik.

Bóna Judit *A lexikális hozzáférés nehézsége a spontán beszédben fiatal és idős korban* című dolgozatában a szóelőhívási nehézségeket vizsgálja idősek és fiatalok spontán narratíváiban és a tartalom összegzésében. A fölállított hipotézisek ellenére kiderült, hogy az időseknél csak csekély mértékben jellemzőbbek a szóelőhívási nehézségek, mint a fiataloknál, illetve az is, hogy az időseknek nincs szükségük több időre a szóelőhívási hibák javításához. Mindkét csoportban a szóelőhívási nehézségek gyakoribbak a főnevek esetében, mint más szófajoknál; továbbá a tartalom összegzésben gyakoribbak a szóelőhívási nehézségek, mint a spontán beszédben.

Molnár Orsolya *Megakadásjelenségek és korrekciók anyanyelven és idegen nyelven* című kutatásában, amelyben a norvégot idegen nyelvként tanuló magyar anyanyelvű diákokat vizsgál, arra a következtetésre jut, hogy a kezdő tanulók sokkal többet támaszkodnak az anyanyelvükre, mint a haladó nyelvtanulók; valamint hogy a különbség látható az anyanyelven és az idegen nyelven produkált megakadásokban. Ezen kívül a haladó tanulóknál kisebb számban jelennek meg megakadásjelenségek, és ezeket a beszélők gyorsabban is javítják.

Libárdi Péter *Megakadásjelenségek 17 éves diákok spontán dialógusaiban* című cikkében a diákok közötti dialógus (a térképmódszert alkalmazva) alapján azt találta, hogy a hezitálások és a töltelékszavak voltak a leggyakoribb megakadás-jelenség típusok; ami azt bizonyítja, hogy a 17 éveseknél a leggyakoribb megakadások a fogalmi szint és nyelvi tervezés között jelennek meg. Az eredményekből látható, hogy a fiúknál gyakoribbak a megakadások, mint a lányoknál.

Kántor Gyöngyi *Dadogó férfiak beszédprodukcióinak jellemzői különböző beszédműfajokban* című cikkében a dadogók felolvasása, utánmondása és társalgása alapján arra a következtetésre jutott, hogy a leggyakoribb megakadás, amely a fogalmi és a nyelvi tervezés nehézségeire utal, mind a három beszédműfajban a nyújtás. Ezt a hezitálás, az újraindítás és a szóban tartott szünet követi a gya-

koriságot tekintve. Érdekes adat, hogy mindhárom beszédműfajban igen hasonló az artikulációs tempó értékei.

Neuberger Tilda *Zöngétlen zárhangok időszerkezete az életkor és a követő magánhangzó minőségének függvényében* című dolgozatában a [p, t, k] zárhangok időviszonyait a követő magánhangzó minősége és az életkor szempontjából vizsgálja. Arra a megállapításra jut, hogy a felnőtteknél mindhárom zárhang időtartama rövidebb, mint a fiataloknál, valamint hogy a zárhangot követő magánhangzó nyelvvállásfoka is befolyásolja a zárhang időszerkezetét.

Parapatics Andrea *Fiatalok kettősnyelvűségéről* című cikkében azt tárgyalja, hogy a nyelvjárási sajátosságok hogyan jellemzik a mai középiskolások nyelvhasználatát. A szerző saját (tanári) tapasztalata révén, illetve a tanulókkal kitöltött kérdőívet alkalmazva (amelyben bizonyos tájszavak ismeretét és használatát igyekszik feltérképezni), arra a következtetésre jut, hogy a tanulóknál megfigyelhetők hangtani és alaktani nyelvjárási jelenségek. Továbbá a kérdőívben szereplő tájszavak is megjelennek a fiatalok szókincsében.

Forintos Éva *New Zealand-Hungarian Language Contact* című cikkében azt kutatja, hogy a magyar kisebbség Új-Zélandon hogyan használja a magyar nyelvet, valamint azt is, hogy milyen különbségek vannak a standard magyar és az Új-Zélandon használt magyar között. A magyar kisebbség egy folyóirata alapján (amely korpuszként szerepelt) azt találta, hogy az angol nyelv nagy mértékben befolyásolja ennek a kisebbségi magyar nyelvnek a morfológiai és a szemantikai struktúráját is.

Lars Bülow *Why We Need Two Dynamic Systems – From Multi-lingual Idiolectal Linguistics Knowledge to Hood German* című cikkében az egyén saját nyelvhasználatára és nyelvtudására (idiolektusa) és a közösségi nyelv közötti kapcsolatot mutatja be az ún. gettónyelvi németen keresztül – amely a fiatalok által leggyakrabban beszélt új etnolektus. A szerző azzal fejezi be írását, hogy mivel a fiatalok szándékosan alkalmazzák a gettó-nyelv elemeit, ahhoz, hogy kifejezzék az etnikai hovatartozásukat, a gettónyelv már a közösség nyelvi rendszerének tekinthető.

Kees de Bot *Foreign Accents and Foreign Gesture* című tanulmányában az idegen akcentusról és az idegen anyanyelvűek gesztusairól szóló korábbi kutatásokat mutatja be. A fő kérdés az, hogy milyen pontossággal lehet felismerni az L1-et az akcentussal ejtett L2-ben. További kérdés az is, hogy fel lehet-e ismerni a beszélő anyanyelvét kizárólag a gesztusaiból. Az első kérdésre az a válasz, hogy csak az idegen akcentus alapján elég könnyű felismerni az L1-et; míg a második kérdésre adott válasz *nem*, azaz az egyén gesztusaiból szinte lehetetlen kideríteni, hogy mi az anyanyelve.

Heltai Pál *Should Translation Studies Become an Experimental Science?* című cikkében a pszicholingvisztikai és neurolingvisztikai módszerek előnyeit és hátrányait tárgyalja a fordítástudományban. Bár a pszicholingvisztikai és a neurolingvisztikai módszereknek jelentős funkciójuk van a fordítástudományban, a fordítás nagyon komplex tevékenység, amely felülmúlja mind a két módszert.

David Singleton *Language Awareness and Language Aptitude – Kissing Cousins?* című cikkében arra törekszik, hogy megvilágítsa a nyelvi tudatosság és a nyelvi készség terminusok közötti különbséget. Számos olyan kutatás van, amely azt tárgyalja, hogy a két tényező közül melyik játszik jelentősebb szerepet a nyelv elsajátításában, de a vita a nyelvi tudatosság és a nyelvi készség között még mindig nyitott. Sok további elméleti kutatás szükséges ahhoz, hogy a különbségeket meg-határozzák e két terminus között.

Lidija Cvikić és Kristina Cergol Kovačević *Investigation Differences in the Organisation of Mental Lexica in L1 Croatian Monolinguals and L1 Croatian Speakers of English as L2: an Alternative Usage of the Word Association Method* című cikkükben azt kutatják, hogy az angol mint második nyelv ismerete hogyan befolyásolja a mentális lexikon felépítését horvát anyanyelvűeknél. A horvát egynyelvűekkel és az angol nyelvet L2-ként tanuló horvát anyanyelvűekkel végzett szóasszociációs teszt eredményei azt mutatják, hogy a különbségek a két vizsgált csoport között a szintagmatikus viszonyokban, a szószerkezetekben és a nevekben mutatkoznak meg.

Fábián Gyöngyi *Realignment of Phonological Decoding Routines in Reading Hungarian as a Second Language* című cikke portugál anyanyelvű diákokkal foglalkozik, akik a magyart idegen nyelvként tanulják. A kutatásnak az a célja, hogy különböző tesztek alkalmazva megmérje, hogyan fejlődik az *s* és az *sz* hang kiejtése a diákoknál. Az olvasási és az írási feladatok azt mutatják, hogy az anyanyelv tudása befolyásolja az L2-ben a fonológiai dekódolást, de a megfelelő gyakorlatok után ez a dekódolás jól fejleszthető az L2 elsajátításában.

Lengyel Zsolt *A kéz és láb szavak mentális terei* című cikkében két különböző korcsoport szóasszociációs eredményeit mutatja be. A szerző arra keresi a választ, hogy a hívószavak (*kéz* és *láb*) milyen mentális tereket aktiválnak, mutatnak-e különbségeket és azonosságokat a válaszsavak tükrében, illetve vannak-e különbségek a két korosztály között. A válaszsavak hét kategóriába oszthatók: testrész, biológiai, kulturális jellemzők, manifesztáció, szomszéd szomszédja és kérdőjeles kategória; ezek közül a legtöbb szót a testrész kategóriában hívta elő mindkét csoport. A *kéz* hívószóra mindkét csoport több választ adott mint a *láb*-ra.

Pelczéder Katalin *A Gyümölcstani szaknyelv kialakulása és története* című cikkében azt mutatja be, hogy a gyümölcstani szaknyelve hogyan változott, és mik azok a tényezők, amelyek befolyásolták a gyümölcsnévadást a magyar nyelvben a XIV. század végétől a XIX. század végéig.

A kötet témaköreit tekintve igen színes, így a legújabb kutatások kiváló forrásként szolgálnak nemcsak a szakmabeliek, hanem a laikus nyelvészeti érdeklődésű olvasók számára is, akik szeretnék jobban elmélyülni a pszicholingvisztikai ismeretekben. Az angol nyelven írt cikkek az idegen nyelvűek számára is biztosítanak olvasnivalót, és így az egész tanulmánykötetet gazdagítják.